

RÖNESANS DÖNEMİNDE II. DEVİR VİLLA BAHÇELERİNDE SU KULLANIMI/ THE UTILIZATION OF WATER IN THE VILLA GARDENS OF THE SECOND PERIOD RENAISSANCE ERA

Hakan ELİNÇ*
Zuhal KAYNAKÇI ELİNÇ**

Özet

Rönesans Dönemi İtalyan Villa Bahçeleri, bahçe tasarımında yeni bir çağ açmıştır. Rönesans bahçeleri günümüzde bile insanlar tarafından hayranlıkla seyretmektedir. Akdeniz ikliminin tüm özelliklerini taşıyan İtalya Rönesans Döneminde su, villa bahçeleri için vazgeçilmez bir eleman olmuştur. Genellikle bahçe tasarımlarında sulama amaçlı ve serinletici etkisi nedeniyle kullanılan su Rönesans Dönemi villa bahçelerinde estetik amaçlı kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı İtalyan villa bahçelerinde ise estetik amaçlı kullanılan suyun tasarım özelliklerini incelemektir. Bu çalışmada tarihte su tasarımı konusunda çok ileri gitmiş Rönesans Dönemi sanatçıların, tasarımcıların ve mühendislerin yapıtlarını irdeleyerek, genç tasarımcılara bir ufuk açmak amaçlanmıştır.

Bu dönem bahçelerinde su kullanımına yönelik çok değişik tasarımlar yapılmıştır. Her villa bahçesinde 5-10 adet farklı su kullanımına rastlanılmaktadır. Rönesans Dönemi Villa Bahçelerinin tamamını incelemek mümkün olmayacağı için bu çalışmamızda için su tasarımının en güzel örneklerinden birisi olan Villa d'Este, Villa Lante bahçeleri incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Rönesans Dönemi, Villa Bahçeleri, Su Tasarımı, Villa Lante, Villa d'Este

Abstract

Renaissance villa gardens signify the opening of a new period in garden design. These gardens are admired even today. In Italy, where all characteristics of Mediterranean climate are observed, water was an essential element of the Renaissance Period villa gardens. Usually water is utilized functionally for irrigation and for refreshing the plants in garden designs. In the Renaissance villa gardens however, water mainly used for aesthetical purposes.

The aim of this study is to analyze the design principles in the aesthetic use of water in the Renaissance villa gardens. This research also aims to expand the horizon of the young designers by investigating the arts, designers and engineers of the Italian Renaissance Period, who were historically very developed on water designs.

During Renaissance Period, water was designed in many different ways in these gardens. There are about 5 to 10 different water designs in each villa garden. As it is not possible to evaluate all the villa gardens of Renaissance Period, we decided to study the gardens of Villa d'Este and Villa Lante, which represent the best examples of water designs.

Keywords: Renaissance Period, Villa Gardens, Water Design, Villa Lante, Villa D'este.

* Öğr. Gör. Akdeniz Üniversitesi Serik Meslek Yüksekokulu Serik / ANTALYA, hakanelinc@gmail.com

** Yrd. Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimari ve Çevre Tasarımı Öğretim Üyesi 07058 – Kampus / ANTALYA, zuhalelinc@gmail.com

1. GİRİŞ

İnsanlar yerleşik yaşama başlamaları ile birlikte çevrelerini düzenlemeye özen göstermişlerdir. Tarihi süreç içerisinde bu düzenlemelere bakıldığında ve ünlü bahçeleri de göz önüne aldığımızda ana eleman ve vazgeçilmez bir unsur olarak görülmektedir. Toplumların kültürel gelişimleri, su kullanımı tasarımlarının yeni boyutlara taşınması ayrıca bunların yapımında kullanılacak mühendisliğin farklı teknikler geliştirmesi ile birlikte sürekli ilerleme kaydettiği görülmektedir¹.

Su elemanları görsel ve psikolojik amaçlı olarak tarihi bahçelerin hepsinde kullanılmıştır. Kentleşme toplumlarda su çalışmaları, doğu ülkelerinde su kanallarının yapımı ile başlamaktadır. Düz sulama kanalları, klâsik Roma kemerli su yollarının gelişmesine ve bunların anıt haline gelmelerine neden olmuştur. Tarih boyunca su elemanları bir çok köşk ve saray bahçelerin de sükûneti sağlamak amacıyla geniş yüzeyler olarak ya da mekâna canlılık getirmesi amacıyla hareketli yüzeyler şeklinde kullanılmıştır².

Tarih boyunca birçok medeniyetin dininde ve kültüründe yer almış olan su, farklı anlamlar ifade etmiştir. Mısır bahçelerinde dinsel etki yoğun olduğundan su, tapınak ve saray çevrelerinde kanallar boyunca kullanılırken; Antik Yunan Medeniyeti'nde fikir tartışmalarının yapıldığı safa bahçelerinde su oyunları ve havuzlar şeklinde yer almıştır. Mezopotamya'da kuraklık ve bitki örtüsü yönünden fakirlik olduğundan, nehirler arasından sulama kanalları açılıp, suni göller oluşturulmuştur. Daha sonraları su havuz gölet gibi mimari biçimlenmeler şeklinde kullanılmıştır. Ortaçağ'da su koruma amaçlı olarak şatoları çevreleyen kanallar şeklinde kullanılmıştır. Bizans parklarında ise çeşmeler, çağlayanlar, derecikler ve havuzlar olarak karşımıza çıkmıştır. İslam bahçelerinde suya karşı güçlü bir sevgi hâkimdir. Suyun etrafında geliştirilen tasarımlarda, hayatın kaynağı hem dekoratif hem de ortama serinlik veren işlevsel bir öğe olarak yorumlanır. Çok önemli bir unsur olan su, kaskad (kademeli havuz), havuz ve çeşmeler formunda havayı serinletmektedir. Rönesans devrinde su elemanı çok sık kullanılmış olup, genellikle kademeli havuzlar ve heykellerle karşımıza çıkar. Çeşme tasarımında heykeller oldukça gelişmiştir. Barok devrinde ise suyun dekoratif kullanımı, karmaşık kompozisyonlardaki havuzlar, heykeller ve su oyunlarına kadar genişlemiştir. Geometrik şekilli su havuzları ve kanallar kullanılmış, suyun yansıtıcılık özelliğinden faydalanılmıştır. Barok bahçe düzenleme stiline yerine geçen İngiliz stiline tabii formlu bahçe anlayışında ise, formal havuzların yerini doğal havuzlar almıştır. Su doğal formlar içinde bir kaynaktan akarak geniş bir alana yayılır, daralır genişleyerek bir akarsu halinde bahçeyi dolaşır. Çağlayanlar ve kaskadlara da oldukça sık rastlanmaktadır. Uzakdoğu kültüründe su, doğanın bir parçası olarak kullanılmıştır. Çin bahçelerinde su dünyanın kan damanı olarak düşünülmüştür. Çinliler, canlandırıcı ve görsel açıdan önemli rol oynayan su sayesinde ideal olan doğal dünyayı yakalamışlardır. Daha kendine özgü bir anlayışa sahip olan Japon bahçelerinde ise su, kaya ve bitkilerle beraber doğada buldukları şekilde kullanılmıştır. Çağlayanlar önemli bir peyzaj unsuru olmuştur. Su ögesi şekil değiştirerek her kültürde yer almaya devam etmiştir³.

1. K. Kavaklı, *Su Elemanlarının Kullanımı ve İstanbul Çevre Düzenlemelerindeki Su Elemanlarının Araştırılması*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994, s. 6.
2. K. Kavaklı, *a.g.e.*, İstanbul, 1994, s. 6.
3. A. Cendere, *Su Elemanlarının Kentsel Mekanlarda ve Yeşil Alanlarda Kullanımı*, İTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998, s. 2.

2. İTALYAN RÖNESANS DÖNEMİ VİLLA BAHÇELERİ

İtalyan Rönesans bahçelerinin etraflı bir tablosunu çizmek için, bahçeye ait düşüncelerin köklerini eski Yunanistan'da aramak gerekmektedir. İlk defa eski Yunanistan'da bahçe, insan ruhuna hitap eden bir karakter kazanmış ve böylece Mısır bahçelerinde olduğu gibi daha ziyade yiyecek elde edilen, Asurlularınki gibi avlanma gayesine hizmet eden veya tanrılara adanmış bir açık mekân olmaktan çıkmıştır⁴.

Rönesans ile birlikte İtalyanlar, yeni bir sentez için eskiye, klâsik döneme baktıklarında, tablolarını tamamlayacakları birçok elemanı orada bulmuşlardır. Klasik dönemin elemanları içerisinde ev kadar onun bahçesinin de taşıdığı önemi böylelikle anlamışlardır. İtalyanlar bu anlayışla Rönesans Dönemi'nde geçmişe ait elemanları da tasarımlarda kullanarak yepyeni bir görüş ve anlayış içerisinde bahçe kompozisyonunu tamamlamışlardır⁵.

14. yüzyılın sonunda İtalya'nın kuzeyinde yaşayan asiller, şehirden uzakta iyi korunmuş kalelerinde, yüksek rütbeli din adamları ise, yüksek duvarlarla çevrili manastırlarında yaşamlarını sürdürürlerken, kendilerini can güvenliği açısından son derece garantide hissetmişlerdir. Buna rağmen kuvvetli tabiat sevgisi, ileride olabilecek bir savaş ihtimaline karşın, insanların şehir duvarları dışına yayılmasını engelleyememiştir. Rönesans'ın ilk kır villaları da böylece ortaya çıkmıştır. Kültür ve zenginliğin artışına paralel olarak villa sevgisi ve merakı da artmış ve villalar güzel bahçeleri ile sükûn ve mutluluğun bulunacağı yaşama mekânları olarak değer kazanmışlardır⁶.

Maniyerist⁷ tasarımcıların, Barok dönemi sanatçılarına öncülük edecek yetkinlikte ürünler sundukları önemli alanlardan biri de bahçe tasarımıydı. Peyzaj Mimarisi, Klâsik uygarlığın bir başka tekrarı olan 15. yüzyılda yeniden canlanmıştır. Yeni bahçeler, Scipio, Cicero, Horace ve özellikle de Genç Pliny'in Mektupları'nda uzun uzadıya betimlediği villalardan esinleniyordu. Medici villalarında olduğu gibi erken Rönesans bahçeleri de düz teraslar üzerinde düzgün dikdörtgen çiçek kümeleri ile düzenlenmiş ve her kümenin etrafı çakıl yollarla sınırlanmış bahçelerden meydana gelmiştir⁸.

İlk Rönesans villaları başlangıçta şehrin hemen kale duvarları ötesindeki yakın çevresinde ve oldukça düz arazide inşa edilmişlerdir. Fakat şehrin kirli havasından, karmaşasından ve hepsinden de önemlisi, şehre dehşet saçan hastalıklardan ve özellikle vebadan korunma kaygısı, villaları yavaş yavaş tepelere, manzaraya hakim bölgelere çekmiştir. Bu şekilde özellikle 15. yüzyıl ressam ve yazarlarının ilham kaynağı olan geniş panoromaya sahip, zarif sade yapılar, teraslarla çevreye çok ahenkli bir şekilde bağlanmıştır. Topoğrafik özelliklerin orta-

4. G. Akdoğan, *Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi*. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, Ders Kitabı:173, s.1
5. G. Akdoğan, *a.g.e*, s. 115.
6. G. Akdoğan, *a.g.e*, s. 115.
7. İtalya'da Michelangelo'dan 16. yüzyıl sonuna kadar (1530-90) yürürlükte olan üslubu anlatmakta kullanılmaktadır. Bu üslup, klâsik motiflerin özgün anlamlarına kasti bir karşılık içinde kullanımları ile karakter kazanır. Maniyerizmin ilk örnekleri Michelangelo'nun Medici şapeli ile Giulio Romano'nun Mantua'daki yapıtlarıdır (B. Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul, 1998, s. 301).
8. M. L. Roth (Çev. E. Akça), *Mimarlığın Öyküsü*, İstanbul, 2002, s. 471.

ya koyduğu bu teraslar, duvarlar ve basamaklar, binaların mimari kitlesi ile arazinin tesviye eğrileri arasındaki ilgiyi kurmada en etkili elemanlar olmuşlardır. Eski Roma bahçelerinde ihmal edilen bu elemanlar, Rönesans villalarında bahçe ile peyzaja ait yatay ve düşey düzlemleri birleştiren önemli birer plan elemanı olarak değer taşımaktadırlar⁹.

Rönesans bahçe sanatı ilk olarak Floransa'da başlamış ve daha sonra da Roma'da doruk noktasına ulaşmıştır. Roma'da düzenlenen bahçeler iddialı mimarisi ve ünlü heykeltıraşların eserlerinin sergilendiği açık hava müzeleri görünüşleri ve en iyi olma arzusunun yarattığı güçlü rekabetten dolayı, Rönesans bahçelerine has olan ruhu zaman içerisinde kaybetmişlerdir. Roma Bahçelerinde görülmeyen Rönesans Dönemi bahçelerinin taşıdığı ruh Floransa Villa bahçelerinde görülmektedir.¹⁰

İtalyan Rönesans Bahçeleri, gelişmelerine ve özelliklerine ana hatlarıyla üç devre ayrılarak incelenebilir. Bu devirler, Rönesans bahçelerinin doğuşundan, Barok etkisinin altında kaldığı zamana kadar geçen çeşitli gelişmeleri içermektedir. Bunlar:

Birinci Devir: 1450-1503 yılları arasında Alberti'nin yazıları ile başlayan ve Roma'da Bramante'nin yapmış olduğu Belvedere ile son bulan devirdir. Bu devir genellikle Floransa villalarını kapsamaktadır.

İkinci Devir: Belvedere'nin yapımıyla başlayan ve en ünlü İtalyan Peyzaj Mimarı Vignola'nın ölümü ile son bulan devirdir. 1503-1573 tarihleri arasında gelişen ve daha çok 'Mimarlar Devri' diye anılan bu devir genellikle Roma'daki villa bahçelerini içermektedir.

Üçüncü Devir: 1573-1775 tarihleri arasında bahçede Barok eğiliminin oldukça fazla hissedildiği, Napoli kralı Caserta ile son bulan uzun bir düşüş devridir¹¹.

3. İKİNCİ DEVİR RÖNESANS VİLLALARI

İtalya'da uzun yıllar Rönesans'ın merkezi ve bahçe sanatının lideri durumunda olan Floransa'dan sonra Roma, bütün politik ve sanat olaylarının merkezi haline gelmiş, dolayısıyla Floransa'da başlayan villa ve bahçe devri, ihtişamlı bir saltanat halinde, Roma'ya devrolmuştur. Papaların Roma üzerindeki hâkimiyetlerinin en yüksek seviyeye eriştiği bu devirde, şehir neredeyse yeniden inşa edilmiş, çeşitli politik ve sanatsal gösterilere sahne olmuştur. Roma, papalığın kudret, hâkimiyet ve zenginliğini bütün dünyaya göstermek için lüks içinde bir ihtişamın zirvesine çıkmıştır. Papanın emri ile kardinallerin şehrin içinde veya yakınında inşa ettikleri villalarda aşırı bir gösteriş ve israf eğiliminin açıkça ortaya konulmasına karşılık, Floransa'da her şeyin daha küçük, zarif ve çeşitli olduğu görülmüştür¹².

Bir taraftan geniş açık arazi özelliği, diğer taraftan kuvvetli bir büyüklük ve gösteriş arzusu sonucu, Floransa'nın hümanistlik villalarının sadeliği, yerini iddialı bir büyüklüğe ve ihtişam içinde bir atmosfer yaratma gayretine bırakmıştır. Bu eğilim, sadece villaların mimari yapılarında değil, aynı zamanda sahanın seçiminde de kendisini göstermiştir. Villaların

9. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 115.

10. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 116.

11. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 116.

12. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 141.

bahçeleri de ölçü bakımından gittikçe daha büyük, düzenleme bakımından da daha karmaşık hale gelmiştir. Roma’da yayılan bu bahçe akımı ‘Mimarlar Devri’ olarak da adlandırılmaktadır¹³.

16. yüzyılın başında İtalya’da mimarların elinde şekillenen villa bahçeleri merdiven, duvar ve teras gibi mimari elemanların ağırlık kazandığı mekânlar olmuştur. Hatta bahçe mekânı bir çeşit mimari eleman gibi düşünölmeye başlanmıştır. Bahçeler ayrıca çok sayıdaki klâsik heykellerle adeta açık hava müzeleri haline getirilmiştir. Bu dönem bahçelerinin diğeri bir özellikleri de bahçe mekânının büyük alanlar kaplaması ve villaların bir kompleks oluşturacak şekilde bu mekâna yayılmış olmasıdır¹⁴.

Rönesans bahçelerinin Roma örneklerinde;

- yapı ve bahçe ölçüleri büyük tutulmuştur.
- saha seçiminde Floransa’dakilerden farklı olarak, manzara avantajlarından ziyade, villa ve bahçenin mevkiini dramatize edecek araziler ön plana alınmıştır.
- arazi yapısının ortaya çıkardığı teras, duvar ve basamak gibi mimari tesisler mümkün olduğu kadar bahçe içinde baskın bir karakter kazanacak şekilde planlanmıştır.

Basamaklar, Alberti’nin tavsiye ettiği hafif eğimli rampalar fikrini tamamen silecek bir önem ve fazlalık kazanmıştır.

- roma bahçeleri, yalınlığı ve ayrıntılarıyla değil, bütünsel olarak görkemli görüntüsüyle tanınmıştır. Roma yaşantısının ihtişamı, bahçelerin boyutları ve düzenlemelerine de yansımıştır. Bunun yanı sıra, Roma’da çağın ileri gelen mimarları bahçe düzenlemeleri ile bizzat kişisel olarak ilgilenmiş, bahçe tasarımlarında bütünlük ve birlik getirmede büyük katkı sağlamışlardır.
- bahçe, klâsik heykeller için bir açık hava müzesi olarak kullanılmıştır. Heykeller, bina ile bitkiler arasındaki geçişi yumuşatmış ve bahçede baskın olarak yer alan ser-vilerin renklerinin daha da koyu görölmelerinde etkili olmuştur. Bir önceki devre göre sayıları oldukça artan heykeller, teraslarda ritmik olarak sıralanmasından dolayı bahçeye hareket kazandırmıştır. Heykeller bahçelerde, duvarlardaki nişlerde rölyef gibi durgun yer aldığı gibi bazı düzenlemelerde bitki duvarları önünde ve uzun servi allepleri boyunca sıralanarak perspektife daha fazla derinlik kazandırmışlardır¹⁵.

Villa Aldobrandini, Villa Madama, Villa Belvedere, Villa D’Este, Villa Lante, Villa Caprarola bu devrin en önemli Roma Rönesans villa bahçelerinden bazı örneklerdir. Bu akımın etkisi ile Floransa’da teşhis edilmiş en tipik bahçeler ise Villa Caponi, Villa Gamberaia’ye bahçeleridir¹⁶.

13. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 141.

14. E. Gültekin, *Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi*, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, No:94, Adana, 1993, s. 30.

15. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 142.

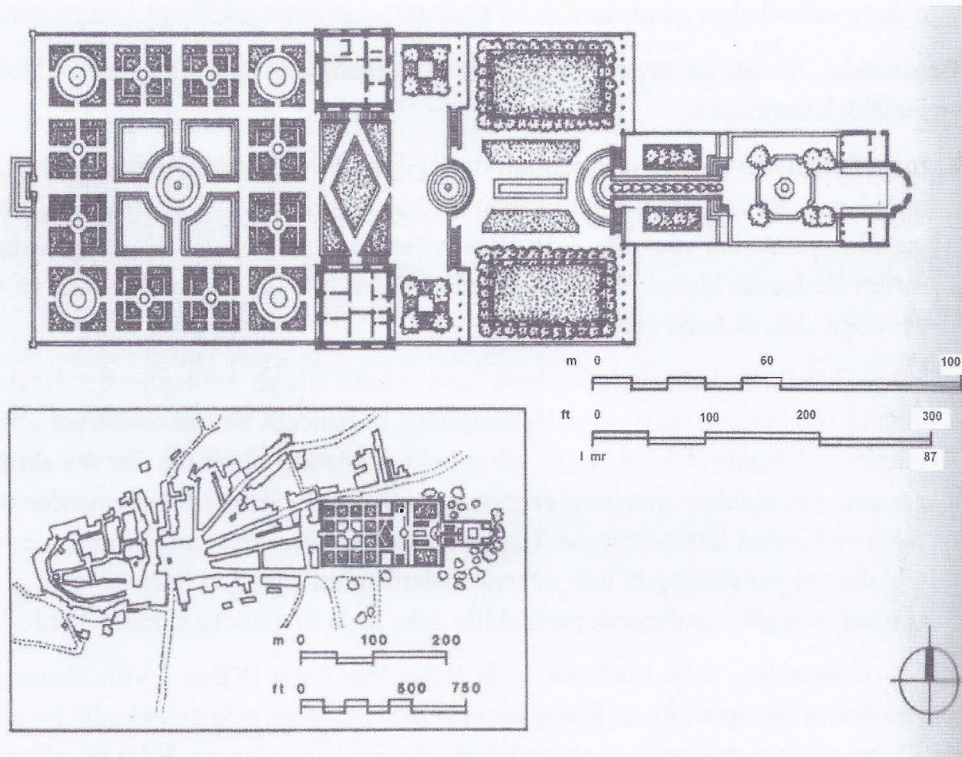
16. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s.142.

4. VİLLA LANTE

Maniyerist mimaride görülen incelik ve çeşitlilik peyzajdaki benzerini, Roma'nın yaklaşık 60 km kuzeyinde yer alan Viterbo'nun 8 km doğusunda küçük bir köy olan Bagnaia'daki Villa Lante'de bulur. Bugünkü villanın yapımı 1566 yılında başlamıştır¹⁷.

Villa Lante Kardinal Gambara için 1566'da inşa edilmiştir¹⁸. Kardinal Gambara 1533 yılında doğmuş ve iyi bir eğitim almıştır. Dönem Kardinalleri arasında sanata ilgi duyan en varlıklı kişiydi¹⁹. Villa Lante'nin inşa tarihi ve mimarı pek çok kaynakta farklı olarak verilmiştir. Turner'e göre yapım yılı 1573'tür²⁰. Rogers 1939'a göre de Villa 1579 yılında Mimar Giacomo Barozzi da Vignola tarafından yapılmıştır²¹. Başka bir kaynakta da villanın mimarının II. Vignolia adı ile bilinen Jacopa Barozzi olduğu belirtilmiştir²².

Kesin olarak Villanın Kardinal Gambara için, kesin olmamakla birlikte; 1566 ile 1590 yılları arasında mimar Vignola tarafından yapıldığını söylenebilir. Villa Lante'nin planı (Şek. 1) eğimli topoğrafyadan (Şek. 2) yararlanılarak tasarlanmıştır²³.

Şek.1- Villa Lante'nin Planı (Üstte), Villa Lante'nin Bitişindeki Bagnaia Köyü İle İlişkili Planı (Altta) (Roth, 2002).

17. M. L. Roth (Çev. E. Akça), *a.g.e.*, İstanbul, 2002, s. 471.

18. P. Pregil – N. Volkman, *Landscape in History*, Canada, 1999, s. 222.

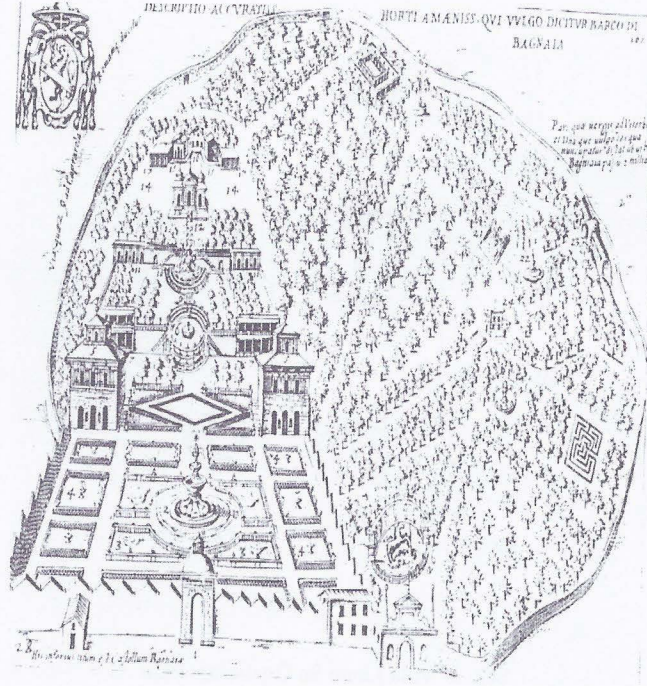
19. C. Lazzoro-Bruno, *The Villa Lante at Bagnalia.*, Princeton Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Arkeoloji Bölümü, Doktora Tezi, 1974.

20. T. Turner, *Garden History*, The United Kingdom, 2005, s.162.

21. B. E. Rogers, *Landcape Design (A Cultural and Architectural History)*, New-York, 2001, s. 142.

22. M. Saudan- S. S. Saudan, *From Folly to Follies*, Italy, 1987, s. 6.

23. M. L. Roth (Çev. E. Akça), *a.g.e.*, İstanbul, 2002, s. 471.

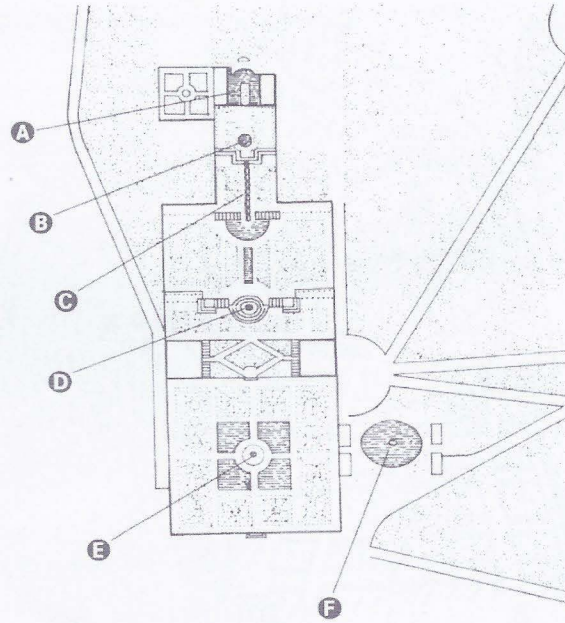

Şek. 2- Villa Lante'nin Genel Görünüşü (Rogers, 2001).

Villa Lante'ye giren kişi ilk önce Pegasus Havuzu [Şek. 3 (F)] ile karşılaşır (Foto. 1). Kanatlı atın dünyaya vuran toynağı sanatsal yaratıcılığın kaynağının sembolü olan Hippokrene²⁴ kaynağını vücuda getirir²⁵.

24. Mousalar'ın (Mnemosyne ile Zeus'un kızları) kutsal ormanından uzak olmayan Helikon dağında yaşayan Pegasos adlı atı, bir gün bir kayaya çifte attı ve ayağının vurduğu yerden bir pınar fişkırdı. Pınara Hippokrene (At Pınarı) adı verildi. Mousalar, şarkı söylemek ve raksetmek için bu Hippokrene pınarının etrafında toplanırlardı. Bu pınarın suyunun şairlere ilham sağladığına inanılıyordu [P. Grimal (Çev. S.Tamgüç), *Mitoloji Sözlüğü (Yunan ve Roma)*, İstanbul, 2005, s. 295].

25. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

Şek. 3- Villa Lante Su Ögelerinin Plan Gösterimi (Rogers, 2001).

Tek boynuzlu atları ve ejderhaları tasvir eden çardaklarla çevrilmiş havuzlar erdemli yaşamı simgelemektedir, bu da parkın dünyevi bir cennet olarak kimlik kazanmasına yardımcı olmaktadır. Ağaçlı yamacın yukarı kısmında bahçeye tepeden girebilmenin mümkün olduğu bir kapı bulunmaktadır. Burada karşımıza eğrelti otları ile kaplanmış, suyun iki yunusun yüzdüğü bir havuza döküldüğü altı tane açıklığın bulunduğu Sel Havuzu [Şek. 3. (A)] çıkar, yunusların şekilleri bitki örtüsü yüzünden neredeyse tamamen aşınmıştır²⁶ (Foto. 2).

Sel Havuzu Ovid'in²⁷ insanlığın sel yüzünden gördüğü zararı anlattığı hikâyesine atıfta bulunur. Sel Havuzunu yandan kuşatan ve Perilerin Avlusu olarak bilinen ikiz yemek köşkleri Kardinal Gambara'nın adını ve ıstakoz nişanını taşır (İtalyancada ıstakoz için gambero kullanılır bu yüzden de başlığı adına atıfta bulunan görsel bir cinastır). Sel Havuzunu çevreleyen köşkların saçaklarının altına yerleştirilen küçük borular sel sembolizmini güçlendirerek suyun yukarıdan akmasına imkân verir. Ayrıca borular bahçe ziyaretçilerinin günün keyifli seyri ile uyumlu olarak bazen beklenmedik bir şekilde sınırlılaşım edildiği su oyunlarına izin vererek eğlenceli bir amaca da hizmet ediyordu.²⁸

Birkaç merdiven aşağıdaki sekiz köşeli Yunus Havuzunun [Şek. 3 (B)] (Foto. 3) etrafında yer alan basamaklı rampa bir sonraki terasa doğru götürür. Kafası ve ön kıskaçları rampanın tepesindeki basamaklardan fişkıran ve arka kıskaçları aşağıdaki terasta bulunan Nehir Tanrıları Havuzunun (Foto. 4-5) üstünden sarkan oldukça büyük inşa edilmiş ıstakoz, bir

26. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

27. Kısa adı Ovid olarak bilinen Publius Ovidius Naso M.Ö.43 yılında doğmuş antik dünyada oldukça tanınan bir şairdir. Değişimler konusunda yazdığı "Metamorphoses" adlı çalışması Ovid'in en bilinen eseridir (Ovid (Çev.: D. Raeburn), *Metamorphoses*, England, 2004).

28. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

su zinciri (catena d'acqua) oluşturur [Şek. 3 (C)] (Foto. 6) Bağlantılı kıvrımlar, deniz kabuğu görünümlü havuzların üzerinden dökülür ve girdap yaparak dönen suyun hareketini meydana getirir ve tekrarlanmasını sağlar²⁹.

Villa Lante'de, İtalya'nın ünlü iki nehri olan Tiber ve Arno Nehirleri'nden ilham alınarak tasarlanmış kanala; bir su zinciri formu verilmiş ve bu zincir ana Yağmur Çeşmesi'ne bağlanmıştır³⁰. Bahçede bulunan merdivenlerin trabzanlarındaki dar kanallar boyunca akan su, fiziksel temasa da imkân sağlayarak muhteşem etki yaratmaktadır³¹. Boynuz biçimindeki süslemeler suyun alana getirdiği bereketi simgeler. Ayrıca yukarıdaki terastan uzanan basamakların temelini yanındaki istinat duvarının içinde bulunan oyuklardan yükselen Flora³² ve Pomane³³ heykelleri de bereketi simgelemektedir. Sıra sıra çınar ağaçlarıyla kuşatılan bu terasın ortasında Masa Havuzu bulunur. Fokurdayan fiskiyeleri ve merkezi su kaynağı ile taş masa (Foto. 7) Kardinal Gambara ve misafirlerine şölen düzenlemelerinde bazen hizmetçilerin üstünde yiyecek dolaştırdıkları havuzlara yer veren Romalıların tecrübelerine benzer bir tecrübe sunmuştur³⁴.

Işık Havuzu [Şekil 3. (D)] Kardinal'in yemek terasını eş merkezli bir yapısı olan aşağıdaki su tiyatrosu ile bağlar. Havuz açıldığında 160 küçük fiskiye yukarıdaki küçük lambalardan fişkirir; su her bir basamağın kenarından bir sonraki basamaktaki kanala dökülür. Lambalar Havuzunun terasından şimşirle çevrelenen bir dizi bitki ve su parteri (Foto. 8) görülebilir³⁵. Lambalar Havuzu (Foto. 9) sularını üst üste düzenlenmiş katlardaki haznelere akıtmaktadır³⁶. Su parteri içinde, dairesel bir ada [Şekil 3.(E)] bulunur (Foto. 10)³⁷.

İkiz köşkların avlusu bahçeye açılır. Bu bahçede çevresinde on iki çiçek tarhı ve ortasında bir fiskiyenin yer alan geniş bir kare terasta bulunur (Foto. 8)³⁸.

Kardinal Gambara'nın ada terasının en önemli orijinal parçası, su-fişkırtan kule, on yedinci yüzyılda Kardinal Alessandro Peretti Montalto'nun üç dağ ve bir yıldız nişanını taşıyan dört bronz Mağribi heykeli (Foto. 10) ile değiştirilmiştir. Adanın etrafını çevreleyen su parterinin antik bir naumakhia'yı³⁹ çağrıştırması istenmiştir. Dört havuzunun her birinde taştan yapılmış silahlı askerleri taşıyan bir taş kayık (Foto. 11) vardır. Bunlar merkez havuza su fişkırtacak şekilde planlanıp düzenlenmiştir⁴⁰.

29. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

30. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

31. A. Cendere, *a.g.e.*, s. 45.

32. Ağaçları çiçeklendiren bitkisel güç. "Çiçek açan her şeye" o hükmeder (P. Grimal (Çev. S.Tamgüç), *Mitoloji Sözlüğü (Yunan ve Roma)*, İstanbul, 2005, s. 204).

33. Meyvelere nezaret etmekle görevli nympha (P. Grimal (Çev. S.Tamgüç), *Mitoloji Sözlüğü (Yunan ve Roma)*, İstanbul, 2005, s. 681).

34. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

35. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

36. A. Cendere, *a.g.e.*, s. 47.

37. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

38. M. L. Roth, *a.g.e.*, s. 471.

39. Antik Roma'da içinde deniz savaşı sahnelerinin temsil edildiği yapılara ve bu türdeki oyunlara verilen isim. Naumakhia yapıları arena kısmında havuzun yer aldığı amfi tiyatrolara benzer biçimde yapılardır (S. Satuk, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1997, s.126).

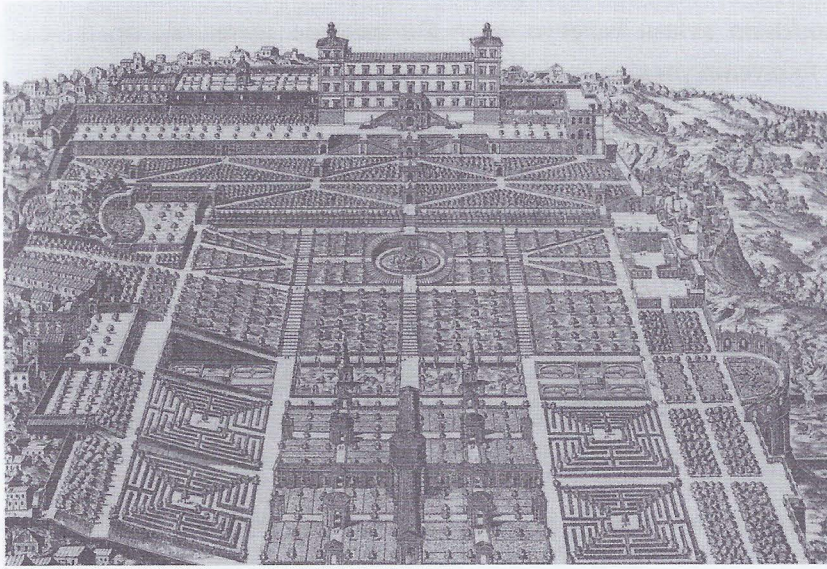
40. B. E. Rogers, *a.g.e.*, s. 145.

Villa Lante'yi diğer Rönesans Bahçelerinden ayıran bir çok önemli nokta vardır: her şeyden önce Villa Lante, bir çok Rönesans bahçesinden daha küçüktür. Muhteşem bir bahçe olmamasına rağmen, yerleşim alanının seçimi ve manzara avantajı en önemli üstünlüğüdür. Villa Lante'yi devrinin ve bugünün en önemli örneği yapan özelliklerin başında, mekân planlamasındaki mükemmeliyeti gelir. Villa Lante her şeyden önce mimarının, heykeltıraşlığın ve bahçe sanatının en ölçülü ve güzel şekilde harmonize olduğu işbirliği yaptığı bir sanat eseri olarak önem taşımaktadır⁴¹.

5. VİLLA d'ESTE

Villa d'Este (Şek. 4-5) Kardinal Ippolito için Roma'nın 25 kilometre doğusundaki tepelerde yer alan eski sayfiye yeri Tivoli'de yapılmıştır⁴².

Bu bahçede terasların ve sayısız fiskiyenin yaratımında engebeli peyzajdan yararlanılmıştır. Böylesi maniyerist tasarımlar tam bir duyuşsal deneyim yaşatırlar değiştirerek getiren hidrolik mühendisi Orazio Olivieri'ydi. Ünlü su dağıtım düzeni ise Tommaso da Sine- na tarafından tasarlanmıştır. Burada da engebeli olan arazi güneydoğu ve kuzeydoğu yönünde keskin yükseltilere sahiptir. Bahçe tasarlanırken yükseltideki bu değişimlerden olağandışı fiskiyelerin yapılmasında yararlanılmıştır. Oldukça süssüz villa yapısından kuzeybatıya doğru uzanan eksen üzerinde bulunan bahçeler, kuzeybatı kenarındaki geniş bir partere inen teraslar halinde düzenlenmiştir⁴³.

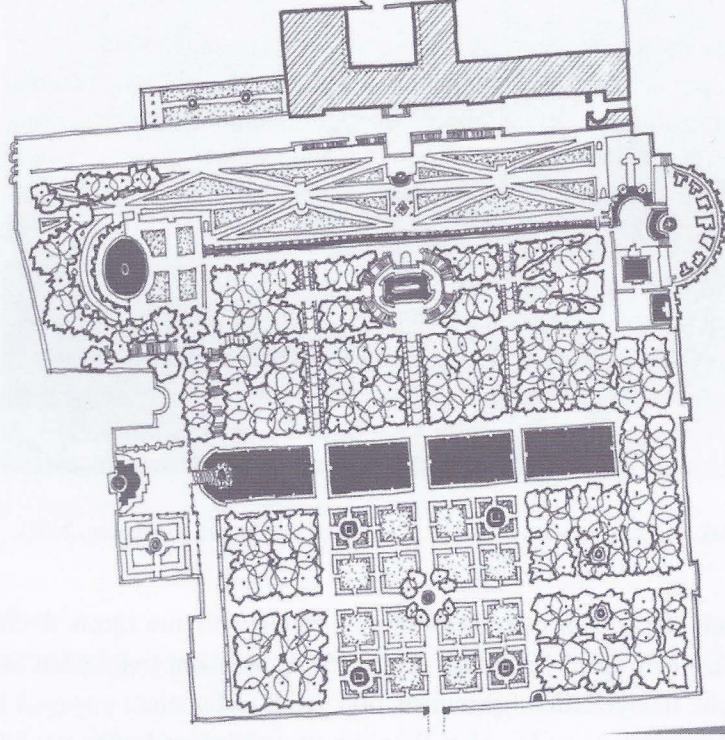

Şek. 4- Villa d'Este'den Perspektif Çizimi (Kluckert, 2005).

41. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 158.

42. M. L. Roth, *a.g.e.*, s. 472.

43. M. L. Roth, *a.g.e.*, s. 472.

Şek.5- Villa d'Este'nin Planı.(http://www.ndsu.nodak.edu/instruct/dcollito/322/French/french2_4/chambord/villa_d_esta_plan.jpg 2009).

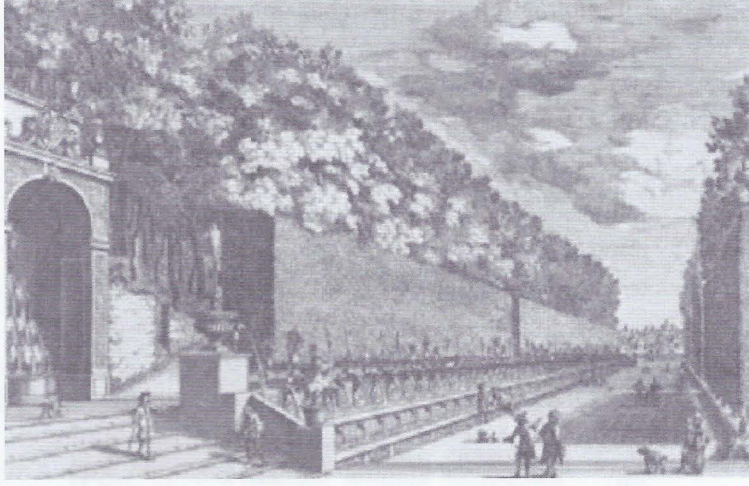
Yaklaşık 213 metrekarelik alanı kapsayan yapı yerinin tasarımı 1550 civarında Pirrio Ligorio tarafından yapılmıştır. Su dağıtım düzeni için suyu Aniene Nehri'nden suyun yönünü Villa d'Este, Moğol bahçelerinde olduğu gibi, değişik su gösterileri ortaya koymaktadır. Bir uçta “organ” adı verilen çeşme kompleksleri ve geniş balık göllerinde yer alan fiskiyelerin göz kamaştırıcı bolluğu, diğer tarafta ise gittikçe artan ve büyüyen teraslar dizisi, bahçenin genel karakterini oluşturmaktadır. Oval havuz (Foto. 12) ile su bahçeye katılmakta ve buradan daha alt bölümlere iletilmektedir⁴⁴. Bu havuzu geniş bir *nymphaeum*⁴⁵ çevreler.

Oval havuzun en önemli gösterişli özelliği arka kısımda yer alan yapay kayalıkla, mağaralar ve nehir tanrılarına ait heykellerdir. Şekil 6'da görüldüğü gibi, oval havuzdan alınan su dik düzenlenmiş olan terastaki “Yüz Fiskiyeler Koridoru”na (Foto. 13-14) geçer⁴⁶.

44. Z. D. Bekiroğlu, *Tarihsel Süreç İçerisinde Su Öğesinin Peyzaj Planlamada Kullanımı*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992, s. 56.

45. Klâsik Yunan dünyasında nyphaeum, nymphalara adanmış kutsal bir yerd, çoğu kez bir mağara ya da koru gibi su kaynağı, ırmak ya da ağaç gibi doğal yerlerde bulunurdu. Klâsik mimaride duvarların içinde heykelli nişler olan yarım daire şeklindeki anıtsal çeşmeye verilen ad (Y. Er, *Klâsik Arkeoloji Sözlüğü*, Ankara, 2004, s. 244).

46. Z. D. Bekiroğlu, *a.g.e.*, s. 48.

Şek. 6- Yüz Çeşmeler Terasının 17. yüzyılda Görünümü (Hobhouse, 2002).

Üç kademeli olarak tesis edilmiş koridorda, en üstte bir sıra ritmik dizilmiş ve Papanın kudretini sembolize olan gemi ve obelisk (Foto. 15) ile armasını teşkil eden zambak ve kartal figürlerinden küçük fiskiyelerden fişkırın su, orta ve alt kademelere yüz oluk halinde akar ve türlü ses, hareket oyunlarına neden olur. Bu serin ve ışıltılı koridordan su, XII. Gregriyon'un şerefine yapılmış ve onun armasındaki ejderleri konu alan, dört dev cüsseli heykelin (Foto. 16) ağzından, kuvvetli bir şekilde çok yükseğe fişkırır⁴⁷. Yüz Çeşmeler koridorunda (Foto. 13-14) istinat duvarları çavlan⁴⁸ dizilerinin yüzlerce fiskiye ağızlığıyla sınırlandırılmıştır. Odak noktaları gezinti yolunun her ucunda büyük fiskiyelerle işaretlenmiştir⁴⁹.

Esas büyük su gösterilerinden birisi de son terasta yer alır. Üç kademeli bir havuz olarak planlanan bu büyük su tesisi; en üstte 'Su orgu' (Foto. 17-20), onun altında 'Neptün Havuzu' (Foto. 21) ve nihayet üç parçadan meydana gelmiş olan 'Balık Havuzu' (Foto. 22) yer almaktadır. Villadaki en etkili ve fantezi su kompozisyonu, Org Havuzu'dur. Ortadaki nişte suyun düşüşü ile ses veren bir org vardır. Su buradan kaskadları ve kuvvetli fiskiye tesisler olan 'Neptün Havuzu'na gelmektedir. Bu harika güzel su tiyatrosu, geniş su aynasında (Foto. 23) son bulur. Fakat suyun burada bir ölü sessizliğinde kalmaması için, havuzun etrafına sıralanmış olan taş vazolardan su, hafif hareket ve sesle fişkırır⁵⁰.

Çeşmeler, kaskadlar, merdivenler ve yollar, bahçe mekânını tanımlayan ve kaplayan gezinti yerleri ve manzaraları yaratır. Sudan, mimari bir eleman olarak, aksları tanımlamak, mekâna karakterini vermek, heykelin (Foto. 24) mitolojik ve sembolik dilini canlandırmak ve eşsiz bir görsel efekt sağlamak için faydalanılmaktadır. Suyun kullanıldığı çeşitli biçimler, güneş ışığının değişen etkileriyle süslenmekte, suni ışıklandırma ile oyunlaştırılmakta, mevsimsel etkilere bağlı olarak belirlenmektedir⁵¹.

47. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 154.

48. *Meydan Larousse – Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, C. 3, İstanbul, 1987, s. 159.

49. M. L. Roth, *a.g.e.*, s. 473.

50. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 154.

51. A. Cendere, *a.g.e.*, s. 43.

Suyun bir villa bahçesinde bu derece bol ve özenle kullanımı gerçekten dikkat çekici ve etkileyicidir.

On sekizinci asırda yapılmış bazı değişiklikler dışında, günümüzde bahçe oldukça iyi korunmuş haldedir. Her yıl yüz binlerce yerli ve yabancı ziyaretçisi olan bu villa, güzel bir Rönesans villası olarak ününü hala sürdürmektedir⁵².

6. SONUÇ

Bitkilerin sulanması ve serinletici etkisi için fonksiyonel amaçlı kullanılan su İtalyan bahçelerinde asıl olarak estetik amaçlı kullanılmıştır.

İtalyan Rönesans Villa Bahçelerinde Estetik amaçlı kullanılan su aşağıdaki biçimleriyle bu bahçelerde tasarlanmıştır;

Kanallar, dereler

Çağlayanlar, kaskadlar

Büyük görkemli havuzlar

Küçük mütevazı havuzlar

Grottolar

Su oyunları

Fıskiyeler.

Villa Lante ve Villa D'Este villalarda suyun yukarıda sayılan bütün tasarımların bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca havuzlar kadar içlerindeki heykellerde suyun estetik gücünü arttırmış bu tasarımları daha da etkili kılmıştır.

İtalyan villa bahçeleri Roma Dönemi bahçelerinin vazgeçilmez olan grottoları bol miktarda kullanmış ve tasarım olarak daha da ileri götürmüştür.

Su oyunları bu dönem villa bahçelerinde bahçenin vazgeçilmez elemanı olmuş ve insanlara hoş sürprizler yaratmıştır. Suyun tasarımda bu denli kullanımdaki çeşitliliğinde, o dönem mühendisleri çok fazla katkı sağlamıştır ve bu işte de oldukça başarılı olmuştur.

Sonuç olarak İtalyan Rönesans Villa bahçelerinde su kullanımı ve tasarımı altın çağını yaşamıştır. Su bahçe tasarımında ilk kez bu kadar önemli bir eleman olarak karşımıza çıkmıştır.

52. G. Akdoğan, *a.g.e.*, s. 154.

KAYNAKÇA

- G. Akdoğan, *Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi*, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, Ders Kitabı: 173, Ankara, 1974.
- Z. D. Bekiroğlu, *Tarihsel Süreç İçerisinde Su Öğesinin Peyzaj Planlamada Kullanımı*, Y.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.
- C. Lazzoro-Bruno, *The Villa Lante at Bagnalia*, Princeton Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Arkeoloji Bölümü, Doktora Tezi, 1974.
- A. Cendere, *Su Elemanlarının Kentsel Mekânlarda ve Yeşil Alanlarda Kullanımı*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1998.
- Y. Er, *Klâsik Arkeoloji Sözlüğü*, Ankara, 2004.
- P. Grimal (Çev. S. Tamgüç), *Mitoloji Sözlüğü (Yunan ve Roma)*, İstanbul, 2005.
- E. Gültekin, *Bahçe ve Peyzaj Sanat Tarihi*, Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Ders Kitabı, No:94, Adana, 1993.
- B. Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul, 1998.
- P. Hobhouse, *The History of Gardening*, London, 2002.
- K. Kavaklı, *Su Elemanlarının Kullanımı ve İstanbul Çevre Düzenlemelerindeki Su Elemanlarının Araştırılması*, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994.
- E. Kluckert, *European Garden Design*, The United Kingdom, 2005.
- Meydan Larousse – Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, Cilt 3, İstanbul, 1987.
- Ovid (Çev. D. Raeburn), *Metamorphoses*, England, 2004.
- P. Pregil- N. Volkman, *Landscape in History*, Canada, 1999.
- B. E. Rogers, *Landscape Design (A Cultural and Architectural History)*, New-York, 2001.
- M. L. Roth (Çev. E. Akça), *Mimarlığın Öyküsü*, İstanbul, 2002.
- S. Satuk, *Arkeoloji Sözlüğü*, İstanbul, 1997.
- M. Saudan- S.S.Saudan, *From Folly to Follies*, Italy, 1987.
- T. Turner, *Garden History*, The United Kingdom, 2005.

Foto. 1- Villa Lante, Pegasus Heykelli Oval Havuz
([http:// commons.wikimedia. org/wiki/File:Villa_Lante_ Pegasus.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Villa_Lante_Pegasus.jpg), 2009).

Foto. 2- Sel Havuzu (Rogers 2001).

Foto. 3- Sekizgen Formlu Yunuslu Havuz
(http://farm4.static.flickr.com/3436/3387065080_2e84f27796.jpg, 2009).

Foto. 4- Nehir Tanrıları Havuzu
(<http://botany.cz/foto/lante3.jpg>, 2009)

Foto. 5- Nehir Tanrıları Havuzu
(http://www.culturalazio.it/cultura_web_2/avi/dettCollimg.php?cat=img&refColl=32&img=414).

Foto.6- Villa Lante Bahçesinden "Zincir Formlu Kanal" (Kluckert 2007).

Foto. 7- Taş Masa Havuzu
(<http://www.italiannotebook.com/new/wp-content/uploads/villalante1.jpg>,2009).

Foto. 8- Villa Lante'nin hava fotoğrafı (Kluckert 2007).

Foto. 9- Lambalar Havuzunun Görünümü
(<http://images.google.com/imgres?imgurl=http://images.asc.ohio-state.edu/is/image/2009>).

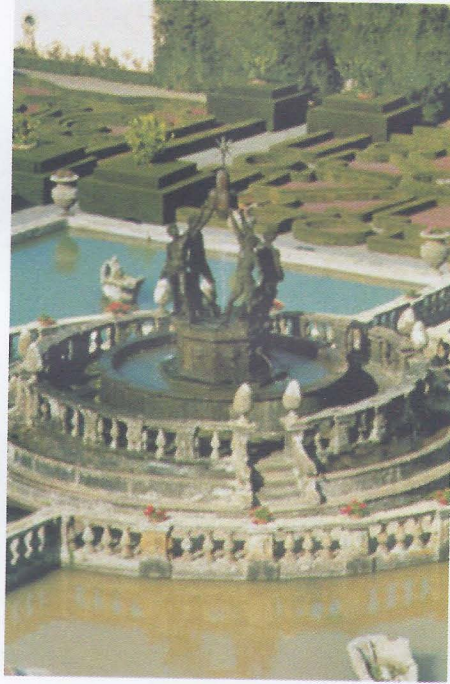

Foto. 10- Dört Bronz Mağribi Heykeli
(<http://www.provincia.vt.it/turismo/Fotografie/BiganzoliVillaLante.jpg> 2009).

Foto 11. Silahlı Askerleri Taşıyan Taş Kayık Heykeli
(<http://puntidivista.aminus3.com/image/2008-02-22.html>, 2009).

Foto. 12- Oval Havuz
(http://image08.webshots.com/8/2/13/69/145821369LCVibh_fs.jpg, 2009).

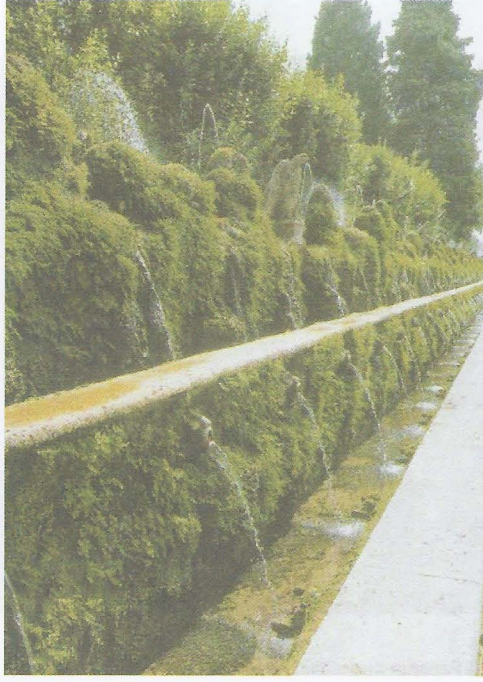

Foto.13- Yüz Çeşmeler Terası (Kluckert 2005).

Foto. 14-Yüz Çeşmeler Terası (Littlefield ve Schinz 1985).

Foto. 15- Papanın Kudretini Sembolize Olan Gemi ve Obelisk Havuzu
([http://folliesofeurope.com/album/Italy/slides/VILLA %20 D%20ESTE%20BOAT%20FOUNTAIN.jpg](http://folliesofeurope.com/album/Italy/slides/VILLA%20D%20ESTE%20BOAT%20FOUNTAIN.jpg), 2009).

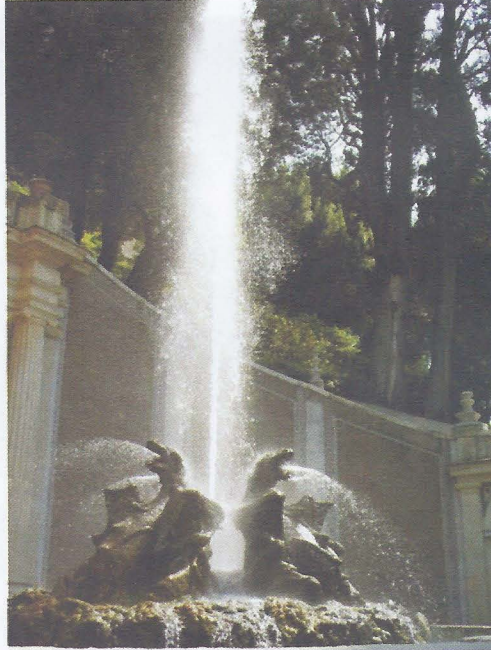

Foto.16- Dragonlar Havuzu
(http://image64.webshots.com/64/8/13/84/2696813840093696796DGNeQo_ph.jpg, 2009).

Foto.17- Su Orgunun Başlangıç Noktası
(<http://www.ashka.eu/villadeste/villadeste.html> 2009).

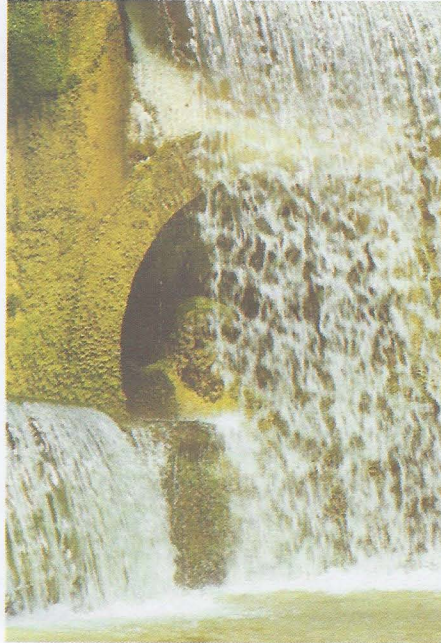

Foto. 18- Su Orgunun Uzaktan Görünüşü
(<http://z.about.com/d/goeurope/1/0/h/F/este1.jpg>, 2009).

Foto. 19- Su Organun Uzaktan Görünüşü.
(Littlefield ve Schinz 1985).

Foto. 20- Su Organun Yakından Görünüşü (Hobhouse 2002).

Foto. 21- Su Orgundan Sonraki Neptün Havuzu
(<http://picasaWeb.google.com/lh/photo/ZvC QU0IMb7-z6ssdbTuw-A>, 2009).

Foto. 22- Balık Havuzu
(http://antren.com/images/Italia2003/06_Villas/Villa_dEste_Ita0308_17_HR_p.JPG, 2009).

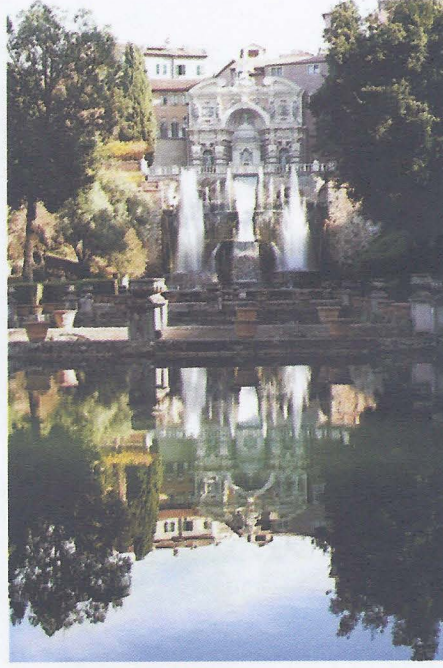

Foto. 23- Su Aynası Havuzu
(<http://picasa.web.google.com/lh/photo/4f9Rarh9MB0pS2T2U6DyZg>, 2009).

Foto. 24- Efesli Diana Heykeli
(http://photos.igougo.com/images/p131083-Tivoli-Surprising_fountain_at_Villa_dEste.jpg, 2009).
